

SİDKİ BABA'NIN BİR NEFESİNİN AÇTIĞI ÇIĞIR

SİDKİ BABA'NIN BİR NEFESİNİN AÇTIĞI ÇIĞIR

1865 – 1928 yılları arasında yaşamış olan ozan Sıdkî Baba, Hacıbektaş Çelebilerinden, Cemalettin Çelebi'nin Gönüllü Mücahit Alayında, Celebi Cemalettin Efendi ile Beraber, onun komutasında savaşmış bir kişi olmasının yanı sıra, 12 yaşından beri Hacıbektaş'ta, Çelebilerin ocağında yetmişmiş bir kişi olduğundan dolayı, edebi şahsiyetiyle beraber bu tarihi kişiliği ile de önemle üzerinde durulması, her sözü her nefesi önemle incelenmesi gereken bir kişilik olduğu için, onunla ilgili yazılmış her sözünde üzerinde durmak gerekir. Sıdkî Babanın nefeslerini toplayıp bir kitap halinde yayınlayan torunu Muhsin Gül dedesinin Gönüllü Mücahit Alayındaki konumunu şöyle anlatıyor: “Kendisi Alay kumandanı olarak Erzurum şubesinin, Sıdkî Baba da Yüzbaşı rütbesi ile Erzincan şubesinin başında bulunmuşlardır.”¹

Sıdkî Babanın dilden dile, telden tele dolaşan deyişleri bir yana bırakılırsa onun hakkında yazın alanında eser çok azdır. Bu suskunluk nedendir bilemem. Ben torunu Muhsin Gül'ün kendi çabalarıyla 1984'te yayınladığı kitaptan başka bir eserin olduğunu bilmiyordum. Geçenlerde Yol Televizyonun bir programı için İstanbul'a gittiğimde Erdoğan Çınar'ın kütüphanesinde Sıdkî Baba'yı anlatan küçük hacimli bir kitap gördüm. Yazar kısa bir önsözle bazı deyişlerini yayınlamış. Bu kısa önsözde acaba ne yazmış, bilmediğimiz farklı bir bilgi var mı diye merakımdan önsözün fotokopisini aldım. Bu kısa önsözü okuyunca yazarın Sıdkî Babanın bir deyişini yanlış anlayıp yanlış yorumladığını gördüm yada öyle düşündüm. Dostum Ali Karul'la telefonda bunu kısaca konuşunca hem bu konuyu hem de deyişin tümünü site için yazmayı vaat etmişim. Bu maksadın hâsıl olması için bu deyişle beraber bu konuyu kısaca yazıp aklımdan çıkarmak istiyorum.

Söz konusu kitabın önsözünde yazar şöyle diyor:

“ O, savaş yıllarını “ç i l e” olarak tanımlamakta ve Kurtuluş Savaşı sonunda yeni Türk Devleti'nin kurulmasını “m a k s a t y e r i n i b u l d u” diye benimsemektedir. Kurtuluş savaşının sonunda yine dergaha gitmiştir.

Vakit tamam oldu çileler doldu

Gel gezelim bizim elleri şimdi

Elhamdülillah maksat yerini buldu

Seslendi muhabbet telleri şimdi.”²

Sıdkî Babanın ulaşa bildiği bütün nefeslerini (şiiirlerini) toplayıp yayınlayan torunu Muhsin Gül ise kitabında bu nefesle ilgili babasının ağzından şu bilgileri aktarıyor:

“Çelebi Cemalettin Efendinin teşekkür ettirdiği gönüllü Mücahidin Alayı 1915 yılında Ruslarla bir yıla yakın çarpıştıktan sonra, her nasılsa İstanbul'dan gelen bir emirle bu Alay diğer Alaylara bölüştürülmüş, Çelebi Efendi de kırk kişilik maiyeti ile Sivas'a çekilip son emre kadar orada beklemesi kendisine tebliğ edilmişti.

Bu emri alan Çelebi Efendi, Yüzbaşı rütbesinde olan pederim Sıdkî Efendi ve diğer maiyetiyle Sivas'a çekilmişti. O sıra gönüllü mücahidin Alayının gerek malen gerek bedenen takviyesi hususunda beni de geride memur-ı mahsus olarak bırakmıştı.

1332 (1916) Mart iptidasında aldığım bir telgrafta Çelebi hazretleri beni de Sivas'a çağırıyordu. Biraz para tedarik ederek Sivas'a gittim. Ben Sivas'a varduktan sonra daha bir buçuk aydan fazla Sivas'ta bekledik ve Çelebi Efendinin hizmetinde kaldım.

O sırada pederim Ermeni mahallesinde bir konakta, Çelebi Efendi de çarşıya yakın Süleyman Beyin konağında misafireten ikamet ediyordu.

O bekleme esnasında Enver Paşa birkaç Alman Paşalarıyla Sivas'a geldi ve Çelebi Hazretleriyle görüştüktan sonra cepheye hareket etti.

İkinci gün sabahtan, biz pederimin ikametgâhında iken, Çelebinin hususi kâtibi Küçük Hoca İbrahim Fevzi Efendi geldi. Latife sözlerle içeri girdi, birçok latifeden sonra : (-Sıdkı Efendi sana bir müjde ile geldim. Önce bir beyit söyle, bakalım bu müjdem keşfedebilecek misin?) dedi. Pederimde diz üstüne gelerek (- Hoca al kalemi, ben söyleyim sen yaz) dedi. O anda tulû eden aşığıdaki koşmayı pederim irticalen söyledi, Küçük Hoca yazdıktan sonra, (- Maşallah Sıdkı Baba. Akşam Enver Paşa geldiğinde Çelebi Efendimize tezkereyle birlikte bir de kılıç hediye etmiş, inşallah birkaç güne kadar memlekete hareket ediyoruz.) dedi.

On beş gün sonra Sivas'tan ayrıldık. Yeni handan Çelebi Hacıbektaş'a, biz de pederimle Amasya istikametine hareketle köyümüze geldik.

ALİ BAKİ GÜL

Vakit tamam oldu çileler doldu

Gel gezelim bizim elleri şimdi

Hamdülillah maksud yerini buldu

Seslendi muhabbet telleri şimdi

Şükür kabul olduk Hak divanında

Canımız kurbandır asitanında

Bir gece misafir Yıldız hanında

Seyredelim Çamlıbelleri şimdi

Amasya şehrinin ırmağı çağlar

Aşk odu geliptir sinemi dağlar

Muhip müntesiben ah edip ağlar

Akar gözlerimin selleri şimdi

Söyleyim gönlümün müşküllerini

Arz eder goncalar bülbüllerini

Açtı lâle nergis sümbüllerini

Bezendi Malya'nın çölleri şimdi

Sürelim dergahta devranı demi

Derdimin dermanı yaramın emi

Ziyaret edelim âb-i zenzemi

Akar Akpınar'ın balları şimdi.

Düştü aşk ateşi sinem tutuşur

Çağıranda Hızır Nebi yetişir

Bülbülleri garip garip ötüşür

Kokar Topayan'ın gülleri şimdi.

SIDKÎ'ya göründü çilehaneler

Uyku görmez ahu gözlü sunalar

Ah eder yavrular, ağlar analar

Gözler şehzadeler yolları şimdi3

Sidkî Baba'nın – elimizdeki kitapta toplanan- nefesleri içinde ne Kurtuluş savaşına yönelik ne de Cemalettin Çelebi ile Mustafa Kemal Paşanın ilişkilerini aydınlatacak bir nefesini bulamadım. Neden yok bilemiyorum.4

Burada Cemalettin Çelebi ile ilgili kısa bir iki bilgiyi de anmak istiyorum. Ahmet Demirel, "İlk Meclisin Vekilleri" adlı kitabında, Cemalettin Çelebi ile ilgili resmi kayıtlardaki şu bilgileri veriyor: "275- Kırşehir- Cemalettin Efendi (Çelebioğulları) (1864 Hacıbektaş (Nevşehir)-1922); TBMM sicil no: 275; TBMM: Kırşehir 1; Doğduğu ve seçildiği il aynı; Medrese; Hacıbektaş şeyhi; 56 yaşında; Mazbatası 24.04.1920'de onaylandı; TBMM'ye hiç katılmadı; vefat ettiği 26.01.1922'de TBMM'ye bildirildi; 1923–1946 arasında hiç seçilmedi; Bağımsız."5

Ahmet Demirel'in resmi kayıtlardan aktardığı bu bilgiler Cemal Bardakçı'nın "KIZILBAŞLIK NEDİR" adlı kitabında verdiği bilgilerle uyuyor; Cemalettin Çelebi TBMM'de resmiyette başkan yardımcısı olarak görünmesine rağmen, meclis çalışmalarına hiç katılmamış. 1921 yılının Nisan ayında Dâhiliye Vekâletinden olur alıp, aynı yılın Mayıs ayında Hacıbektaş'a geldiği anlaşılan Cemal Bardakçı, Çelebi Cemalettin Efendi ile görüşmesini anlatırken şöyle diyor: "... Çünkü dediğim gibi, iki yıldır evinden dışarıya ayak atmamış, yalnız kendi çoluğu çocuğu ile görüşmüş, düşmüş, kalkmış olan bu adam, elbette başkalarile de konuşmak, dertleşmek ihtiyacının baskısı altında bulunuyordu."6

Cemal Bardakçı Cemalettin Çelebi ile görüşmesini atmosferini şöyle anlatıyor. "Üçüncü gün de (Efendi Hazretleri) nden bir ses seda çıkmayınca

telaşlanmağa başladım. Hele onun, bizden bir hafta evvel Erzurum'dan Ankara'ya giderken orada bir gece kalmış olan Büyük Millet Meclisi ikinci reisi Arif Beyide kabul etmemiş olduğunu öğrenince telâşım, endişem büsbütün arttı. Onunla görüşmeden, konuşmadan dönmek, benim için âdeta bir felaket olurdu. Oraya tek başıma gitmiş olsaydım bu hal beni pek o kadar korkutmazdı. Fakat Çoruma dönünce yanımdaki arkadaşlar Çelebinin beni kabul etmediğini, benimle görüşmeye tenezzül etmediğini Aleviler arasında yayacaklardı Tabii. ... Haslı ben, Dimyata pirince giderken evdeki bulgurdan da olacaktım. ... bu zatı hangi vasıtalara, çarelere başvurmak suretile benimle görüşmeye zorlaya bilirdim? Onu tehdit edemezdim. Oraya hiçbir resmi sıfat ve selâhiyetle de gelmiş değildim. O halde muradıma ermek için ne yapmalı, nasıl hareket etmeliydim?"7

Cemal Bardakçı türlü manevralar sonucu Cemalettin Çelebi ile görüşme umuduna kapılınca o rahatlıkla söyle diyor : "...Bu cevaptan; tam iki yıldan beri haram dairesinden dışarı ayak atmamış, kendi yakınlarından başka hiçbir kimse ile görüşmemiş olduğunu öğrendiğim Çelebinin yüzünü bana göstermek lüzumuna kanaat getirir gibi olduğunu sezdim ve sevdim. Fakat anlaşılan hâlâ tereddüt içerisindeydi ve bir gece daha düşünecekti."8

Bu diplomatik satranç oyununda sergilediği cinliklerden oluşan hamlelerinin işe yarayıp, türlü manevralar sonucu Cemalettin Çelebi'yi görüşmeye ikna eden Cemal Bardakçı görüşme başlangıcını şöyle anlatıyor: "–Hoş geldiniz, buyurun dedi. ... Yağmur da on gündür hiç ara vermedi. Yollarda epeyce zahmet çektiniz herhalde. Yolculuk buraya kadar mı?

Dedi. Oraya gelişimin sebeplerini bir an evvel öğrenmek istediği belliydi. Fakat ben onu iyice inceleyip ruhi haletini, bilgi derecesini anlamadan açılmak istemiyor, merakını artırmayı daha uygun buluyordum. Sorgusuna:

-Efendim Hacı Bektaş Veli hazretlerine çoktan beri kalbimde derin bir sevgi ve saygı taşıyım. Hem onun kabirlerini ziyaret etmek, hem de muhterem torunları olan sizlerle görüşüp şeref bulmak istedim. Buradan Ankara yoluyla geri döneceğim."

Diye cevap verdim. Hafifce gülümsedi. Cevabım hoşuna gitmişti. Fakat ziyaretimin sebeplerinin bundan ibaret olduğuna da kanmamıştı."9

Bunları okuyan insan ister istemez , "Dahiliye Vekaletinin düşüncelerini yerinde bulup Hacıbektaş'a gitmesine müsaade ettiği" zatı muhterem Cemal Bardakçı'nın ağzında dolaştırıp, eveleyip gevelediği halde bir türlü açıkça söylemediği bu ziyaretinin gerçek nedeni neydi acaba diye düşünüyor.

Cemal Bardakçı kitabının ilerleyen sayfalarında merak uyandırdığı bu sorunun yanıtını lisanımünasiple şöyle anlatıyor. Cemalettin "(Efendi)nin bu yoldaki telkinlerinin, çalışmalarının iyi ve hayırlı tesirlerini görmekte gecikmedik: O sıralarda Koçkiride bir ayaklanma olmuştu. Merkez ordusu kumandanı Nurettin Paşa bu ayaklanmayı bastırdı. Fakat yersiz ve lüzumsuz şiddetler gösterdi. ... Nurettin Paşa bu şikâyetlerden ve töhmetlerden yakasını sıyırmak, yaptıklarını haklı ve mazur göstermek için kendini müdafaa ederken (Bu ayaklanma mahalli ve münferit bir hareket değildi. Sivas'tan Ankara'ya kadar olan havalide umumi bir isyan çıkarmak, Ankara'yı kan ve ateş içinde boğmak için tahribat alınmıştı. Fakat çorum ve civarı Alevilerinin sakin ve hareketsiz kalmaları bu tertibatı alt üst etti. Ateşin batıya doğru sıçramasına engel oldu) diyordu. Hakikat de bu merkezde idi. ...

Görülüyor ki Cemalettin efendi bana verdiği sözü tutmuş, bu sözün gereğini yapmakta vakit kaybetmemişti."10

Söz uzadıkça, konun farklı bir alana kaydığının farkındayım ama burada yazının edebi yanından çok anlatılan konunun özü beni içine çekiyor. Bu yüzden yazıyı bitirmeden bir konuya daha değinip ondan sonra noktayı koymak istiyorum. "Alevilerin Partilerle

Muhabeti" adlı yazımda bu konunun etrafında dolaşırken ebemin "Atatürk Cüçük Kürdünü kırarken, her yöreden gelen muhipler Cemal Efendime gidip, "Mustafa Kemal Paşa Cüçük Kürdünü Kırıyor ne yapacağız demişler, oda " demek ki onun vadesi yakın, siz karışmayın" demiş; bu söz üzerine Atatürk fazla yaşamamış ölmüş" derdi, dediğini yazmıştım. Cemal Bardakçı'nın yazdıkları ebemin söyledikleriyle uyuyor; Cemalettin Çelebi (Ulusoy)

devletin Koçkiri'ye saldırısıyla başlayan yangının daha büyümesini engellemiş. Sanırım ebem bir tarihi gerçeği kendi diliyle anar, bize böyle anlatmış. Biz o zamanlar ebemin "Cücük Kürdü" diye kimi kastettiğini tam olarak anlayamaz, bunun Dersim olduğunu sanırdık. Çünkü Atatürk'ün ölümü Dersim olaylarına yakındı. Cemalettin Çelebinin Dersimi görmediğini anlayınca bunun Koçkiri olduğunu anladım. Şimdi yaşıyor olsaydı, yine ebeme takılır, Şahı Merdan'la Celal Abbas da dediğin kadar peşinci değilmiş galiba ebe derdim. O özellikle Şah-ı Merdan'la Celal Abbas'ın adaletine, gelip darda-bunda kalanların carna yetişeceğine yürekte inanır, bununla içini ferahlatırdı; onun bu inancını asla sarsamazdık.

"Savaş politikanın silahlarla sürdürülmesidir" derler¹². Bu böyleyse, Cumhuriyetin kurucu iradesini, Koçkiri kırımına götüren politikanın nasıl bir politika olduğunu anlamak için, bu politikanın nedenlerinin neler olabileceği üzerinde düşünüp, konuyu araştırmak gerekir. Bünet Tanör'in "Türkiye'de Kongre İktidarları (1918-1920)"¹³ adlı bir kitabı var. Orda övgülerle anlatılıyor. Osmanlı Devleti 1. Dünya savaşında yenilince, zaafa uğrayıp boşalan devlet otoritesinin bu boşluğundan yararlanan halkın toplanıp kendi kendini yöneterek bu boşluğu doldurması, her yerde hak görülüp övülürken, bunu Aleviler yapınca, örneğin Koçkiri'de bu niye suç olmuş? Soruna birde bu pencereden bakmak istiyorum. Bu cezanın suçu neydi, nereden, nerelerden sürüp geliyordu?

29 Nis. 2010. Adana

SIDKI BABA'NIN DİVANI YAYINLANDI.

Gönül arzuluyor çeşmi mestini Levha'yı kalbime yazdım resmini DIDKI derki leyl-ü nehar ismini Söylerim ki nazlı yârim gelecek. Dostlar, "Sıdkı BABA Divanı", yeni yayımlandı. Sıdkı BABA'nın Divanı'nı Baki Yaşa ALTINOK yayınladı. Kitapta Sıdkı BABA'nın, Çelebi Cemalettin Efendi ile giriştikleri Gönüllü Muhafız Alayının öyküsü ile bu dönem çekilmiş fotoğraflarda var. Türkiye okullarında okutulmayan tarihi bilenlerin bildiği gibi, 1914'te Birinci Dünya Savaşında Osmanlı Devleti yenilince, Osmanlı coğrafyası dörtbir yandan İşgal edilmeye başlanır. Rus Emperyalizmi, Osmanlının doğu ilerini yani Erzurum'u Kars'ı işgal etmeye başlayınca dönemin Hacıbektaş Postnişini, Çelebi Cemalettin Efendi, Kızılbaş -Alevi köylerine temsilcilerini göndererek, toplanan gönüllü insanlarla, bir "GÖNÜLLÜ BEKTAŞI MUHAFAZ ALAYI" oluşturup, İşgalci Rus Emperyalizmine karşı savaşır. Bu dönemde Sıdkı BABA hem Çelebi Cemalettin Efendinin sır kâtibidir hem de bu savaşta Erzincan taburunun komutanıdır. Baytar Nuri'nin kitaplarında bu konuda da ilginç bilgi vardır. Sonra Rusya'da Şubat Devrimin sıkıntıları baş gösterip, Rusya geri çekilmeye başlayınca Çelebi Cemalettin Efendi'de "Bektaş Muhafız Alayını" geri çeker, Sivas'a gelirler. Enver Paşa, Sivas'ta, Çelebi Cemalettin Efendi ile görüşür, yanında Alman subaylar vardır; Enver Paşa Gönüllü Bektaş Muhafız Alayını teftiş eder, yaşlıları terhis ederler, gençleri de diğer birliklere kaydırırlar. Çelebi Cemalettin Efendinin bu konumunu bildiği için, Mustafa Kemal Paşa, Sivas Kongresinden sonra Ankara'ya gelirken 23 Aralık 1919'da Hacıbektaş'a gelip, Çelebi Cemalettin Efendi ile görüşür. Bu görüşmelerde konuşulan konular hakkında hem dönemin, hem de yaşanan o anın tanığı Mazhar Fuat Kansu'nun "ERZURUM'DAN ÖLÜMÜNE KADAR ATATÜRK'LE BERABER" adlı kitabında uzunca bilgi verilir. Çelebi Cemalettin hakkında yazdığım yazılarda bunları yazmıştım. "Haydar, Haydar" türküsünün de yazarı olan Sıdkı Baba, Alevi edebiyatının olduğu kadar bu tarihinde önemli bir şahsiyettir. Bu yüzden bu kitabın okunması elzemdir. Benden söylemesi. 1915'te yani daha Mustafa Kemal tarih sahnesinde yokken, emperyalist işgale karşı başlatılan bu hareket bilinmesi gereken bir olgudur. Bu günlere kadar tarih derslerinde okutulmamış olması bir hatadır. Başka ülkelerde olsa bu hareketle ilgili filimler, belgeseller çekilip, üzerine kitaplar yazılırdı.

Bu notu Sıdkı Babanın çok bilinen bir dörtlü ile bitirip, onun ruhunu niyaz ederek önünde saygı ile eğiliyorum.

Sıdkı'yam vallahi terkin etmezem Gayri güzellere gönül katmazam Dövseler, kovsalar, burdan gitmezem Meğer ferman gele süreler beni Aşk ile. 22 Mayıs 2013, Kaymak köyü

Rıza Aydın.

